

НАСТАВНО–НАУЧНОМ ВЕЋУ

Филозофског факултета Универзитета у Београду

Чика Љубина 18 – 20, Београд

На редовној седници одржаној 12.05.2022. године Наставно – научно веће Филозофског факултета изабрало је Комисију у саставу проф. др Перица Шпехар, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, доц. др Дејан Радичевић, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, и др Ивана Живаљевић, научна сарадница Института Биосенс, за оцену и одбрану докторске дисертације *Економија насеља од 11. до средине 13. века у југозападном Банату: археозоолошки приступ* кандидаткиње за доктора наука Теодоре Младеновић. Након прегледане дисертације Комисија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидаткиња Теодора Младеновић рођена је 25.05.1989. године у Лесковцу. Основне студије на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду завршила је 2014. године са просечном оценом 8,79, а мастер академске студије 2015. године са просечном оценом 9,83, када је одбранила завршни рад под називом „Значај животиња у економији насеља из 7-13. века на локалитету Панчево-Ливаде (јужни Банат)“ стекавши звање археолог – мастер. Докторске студије на истом факултету уписала је 2016. године под менторством доц. др Соње Вуковић и са изузетним успехом одбранила је предлог своје докторске теме. Одлуком Наставно – научног већа Филозофског факултета у Београду Теодора Младеновић изабрана је 2017. године у истраживачко звање истраживач – приправник, а 2019. године у истраживачко звање истраживач – сарадник. Од 2022. године запослена је као истраживач на пројекту ARCHAЕOWILD, кога у оквиру програма ИДЕЈЕ финансира Фонд за науку Републике Србије, а који се реализује у Лабораторији за биоархеологију на Филозофском факултету у Београду.

Теодора Младеновић има завидно теренско искуство, које је засновано на учешћу у истраживањима великог броја археолошких налазишта у Србији (Над ритом,

Каћ; Сапаја, Стара Паланка; Кунова циглана, Бела Црква; Привремена шљункара, Црвена црква; Водице, Баранда; Мале ливаде, Глогоњ; Грмушина коса, Скореновац; Јаруга, Уљма; Циглана, Избиште; Манастириште, Мајдан; Велики прокоп и Град, Дупљаја; Рудник; Царичин град). Колегиница Младеновић самостално је анализирила велики број археофауналних скупова, пре свега са средњовековних археолошких налазишта (Кулина, Солотуша; Ливаде, Панчево; Велебит; Веровач 2, Панчево; Над Клепечком), али и налазишта из периода праисторије (Меча дупка; Стари Тамиш, Панчево; Јаруга, Избиште; Мале ливаде, Глогоњ), антике (Водице, Баранда; Грмушина коса, Скореновац; Привремена шљункара, Црвена Црква; Њетаће, Радујевац) и новог века (Сапаја). Током 2015. и 2016. године Теодора Младеновић обавила је стручну праксу у Народном музеју у Лесковцу. Почевши од 2019. године, колегиница Младеновић ангажована је у реализацији наставе на основним академским студијама археологије на предметима „Методологија археозоолошких истраживања" и „Коштане алатке“.

Теодора Младеновић резултате својих досадашњих истраживања објавила је у 5 оригиналних научних радова у оквиру домаћих и међународних научних часописа, као и монографских публикација. Од њених објављених научних радова издваја се рад у међународном часопису (**Mladenović, T. 2020. Animal management in the Medieval Banat: faunal remains from the settlement at the Pančevo – Livade site (Serbia), *Materiale și cercetări arheologice* 16 (Serie nouă): 245–265**), који је проистекао из самосталног истраживачког рада Т. Младеновић на археозоолошком материјалу са археолошког локалитета Панчево – Ливаде. Овим радом колегиница Младеновић започела је истраживање на размевању улоге животиња у економији средњовековних насеља у југозападном Банату. Изузетно важан допринос археозоологији и средњовековној археологији у Србији представља рад, који је објављен у монографији међународног значаја (**Mladenović, T., Mladenović, M. 2020. Animal Exploitation in the Territory of Present-Day Serbia During the Medieval Period: a Zooarchaeological Perspective, in Marković, N., Bulatović, J. (eds), *Animal Husbandry and Hunting in Southeast Europe Through Time*, Oxford: Archaeopress, 167–186**). Овим радом, који представља прву синтезу археозоолошких података са средњовековних археолошких налазишта у Србији, Т. Младеновић је у коауторству са М. Младеновићем, дискутовала о одликама средњовековног сточарства, значају лова и другим аспектима људско – животињских односа током средњег века на простору Србије. Из самосталног истраживања на археозоолошком материјалу колегинице Младеновић проистекао је и рад о остацима

животиња из утврђеног дворца на локалитету Кулина – Солотуша (**Mladenović, T. 2017.** Faunal remains from fortified medieval castle at the Kulina-Solotuša site (western Serbia), *Archaeology and Science* 12 (2016), Belgrade: Institute of Archaeology, 115–147), као и рад о експлоатацији животиња у средњем бронзаном добу на простору ватинске културе (**Mladenović, T., Živković, M. 2022.** An insight into animal exploitation during the Middle Bronze Age in the territory of Vatin Culture: faunal remains from Jaruga – Izbište site (Serbia), *Archaica* 9 (2021), 57–76). Теодора Младеновић усменим саопштењима учествовала је на 7 научних скупова у земљи и иностранству. Истиче се њено учешће у организацији конференције за студенте постдипломских студија и младе истраживаче из области археозоологије, под називом “*Postgraduate ZooArchaeology Forum*”, која је одржана виртуелно у организацији постдипломаца Лабораторије за биоархеологију у Београду, а учествовала је и у уређивању књиге сажетак за овај скуп.

Дисертација *Економија насеља од 11. до средине 13. века у југозападном Банату: археозоолошки приступ* састоји се од 137 страница текста и 13 страница са библиографским подацима. Саставни део текста чини 109 илустративних прилога у форми мапа, табела, дијаграма и слика, а на крају дисертације налазе се Додатак 1 са табеларно представљеним археозоолошким подацима и Додатак 2 са метричким подацима такође организованим у табеле.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације *Економија насеља од 11. до средине 13. века у југозападном Банату: археозоолошки приступ* је економија насеља на територији југозападнoг Баната, датованих у период од 11. до средине 13. века, која је испитана анализом археозоолошког материјала са четири археолошка локалитета. У питању су средњовековна рурална насеља, која су истражена на локалитетима Јаруга у Уљми, Циглана на делиблатском путу у близини Долова и Најева циглана у Панчеву, као и једно утврђено насеље, које је истражено на локалитетима Град и Виногради у Дупљаји. Циљ истраживања ове дисертације је реконструкција улоге животиња у животу заједница, које су у периоду од 11. до средине 13. века насељавале територију југозападнoг Баната. Будући да до сада нису анализирани остаци животиња из истовремених насеља на поменутом простору, потреба за оваквом врстом истраживања је неопходна због бољег разумевања сточарских и ловних пракси, али и других аспеката људско – животињских односа на простору Баната у средњем веку.

Предложена тема представља прву дисертацију из области археозоологије пуног средњег века у нашој земљи.

Основне хипотезе и истраживачка питања

Будући да се на основу досадашњих резултата археозоолошких анализа са простора централне и југоисточне Европе претпоставља да је економија насеља у средњем веку била усмерена углавном ка узгоју домаћих врста животиња, прва хипотеза, која је тестирана у дисертацији је да је сточарство било значајније у односу на лов и риболов у испитиваним насељима. Археозоолошке анализе широм Европе показале су да током средњег века долази до смањења величина домаћих животиња и до нестанка такозваних унапређених раса, које су карактеристичне за римски период, услед адаптације сточарства на новонастале политичке и друштвене околности. Друга хипотеза, која се односи на овај феномен, је да се промене у сточарским праксама, које су довеле до смањења величине домаћих животиња, могу пратити и у периоду од 11. до средине 13. века на простору југозападнoг Баната. Како би се тестирале прве две хипотезе, испитиване су одлике локалних економија испитиваних налазишта, што је омогућило одговоре на следећа истраживачка питања: Које животиње и који животињски производи су коришћени у исхрани становника ових насеља? Да ли су се, и у којој мери, становници бавили сточарством, ловом и риболовом? Да ли је дошло до промена у сточарским праксама које се огледају кроз промене у величинама животиња? Какав је био здравствени статус животиња? Како је изгледала природна средина ових насеља у периоду од 11. до средине 13. века? Да ли су кости, рогови и зуби коришћени као сировине за израду предмета?

Осим наведеног, у раду је испитана и хипотеза да се економија утврђења, које је истражено на локалитету Град у Дупљаји, за које се претпоставља да је представљало важан административни центар шире области, разликује од економије осталих испитиваних насеља, која су представљала неутврђена села. Из ове хипотезе проистекла су истраживачка питања везана за повезаност/комуникацију испитиваних насеља: Да ли се, и у којој мери, међусобно разликују стратегије експлоатације животиња и начин исхране становника истовремених насеља? Да ли претпостављене разлике указују на различити квалитет живота становника различитих типова насеља? Да ли је, и у којој мери, природна средина утицала на разлике у економији истраживаних насеља? Да ли су, и чиме, становници ових насеља трговали?

Последња хипотеза, која је тестирана у дисертацији је да је лов имао мањи значај у економији насеља српског дела Баната у односу на румунски, будући да је на основу анализа археозоолошког материјала из средњовековних налазишта у Румунији уочен већи удео дивљих животиња, него што је то случај на налазиштима у Србији. Тестирање ове хипотезе захтевало је испитивање економских карактеристика и сличности/разлика насеља југозападнoг Баната у односу на средњовековна насеља на целој територији Баната. Из ове хипотезе проистекла су следећа истраживачка питања: Колика је сличност/разлика између економија испитиваних насеља на територији југозападнoг Баната у односу на средњовековна насеља на простору Баната? Да ли постоји, и која је, разлика у гајеним и ловљеним врстама и експлоатацији животиња и њихових продуката?

Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација *Економија насеља од 11. до средине 13. века у југозападном Банату: археозоолошки приступ* састоји се од укупно шест поглавља.

У првом поглављу (*Увод*) кандидаткиња је образложила предмет и циљеве истраживања, теоријски оквир, као и полазне хипотезе и истраживачка питања, којима је дисертација посвећена. Уводном делу рада припадају и делови поглавља, који се односе на географски и историјски оквир истраживања, као и на степен археозоолошке истражености средњовековних налазишта у Банату.

У другом поглављу (*Метод истраживања*) образложена је методологија археозоолошке анализе, која је примењена на остацима животиња, који су анализирани за потребе дисертације, као и посебни методи и статистички тестови, који су примењени да би се одговорило на конкретна истраживачка питања.

У трећем поглављу (*Археолошки локалитети и контекст налаза археозоолошког материјала*) детаљно су приказани релевантни археолошки, историјски, као и географски подаци за археолошке локалитете Град и Виногради (Дупљаја), Јаруга (Уљма), Циглана на делиблатском путу (Долово), Најева циглана и Ливаде (Панчево). У овом поглављу кандидаткиња је такође објаснила услове налаза и описала археолошке целине у којима су пронађени животињски остаци, који су анализирани за потребе овог рада.

У четвртм поглављу (*Резултати археозоолошке анализе*) приказани су резултати археозоолошке анализе са налазишта Град и Виногради (Дупљаја), Јаруга

(Уљма), Циглана на делиблатском путу (Долово) и Најева циглана (Панчево). За сваки локалитет описани су састав фауне и тафономска анализа остатака. Сисарима, који су најбројнији у материјалу, посвећена је посебна пажња, те су за сваку врсту у оквиру свих локалитета описани фрагментација скелетних остатака, старосне и полне структуре, трагови касапљења, патолошке промене и биометријски подаци. Археозоолошке специфичности других група животиња (птица, риба и мекушаца), које чине мањи удео у овим архефауналним скуповима, такође су детаљно приказане.

У петом поглављу (*Дискусија*) кандидаткиња је најпре помоћу статистичких тестова упоређујући тафономске специфичности археофауналних скупова, које је анализирао, показала да су ови скупови релевантни за међусобно упоређивање. У овом поглављу кандидаткиња је користећи различите статистичке тестове (Chi – квадрат тест, Фишеров егзактни тест, Крискал – Валисов тест) међусобно упоредила резултате археозоолошких анализа са испитиваних археолошких налазишта, а упоредила је таксономски састав, стопу смртности појединачних врста животиња, удео трагова касапљења на костима и метричке податке на основу класичних биометријских анализа и методе логаритамског стандардног индекса. На основу ових анализа кандидаткиња је дискутовала о експлоатацији појединачних група домаћих животиња (говече, овце и козе, свиње, еквида, пси и мачке, живина), али и о лову, риболову и експлоатацији мекушаца у југозападном Банату у периоду од 11. до средине 13. века. Резултати ових истраживања затим су стављени у шири географски и хронолошки контекст, те је кандидаткиња упоредила резултате својих истраживања са свим објављеним археозоолошким подацима из средњовековних археолошких налазишта у Банату. Користећи анализу кореспонденције за упоређивање таксономског састава и упоређујући висине гребена домаћих животиња и друге метричке податке, кандидаткиња је дискутовала о сличностима и разликама у економским стратегијама становника Баната у средњем веку детаљно се осврћући на сточарске и ловне праксе, риболов и експлоатацију мекушаца.

У последњем поглављу (*Закључак*) изнети су закључци овог истраживања у односу на полазне хипотезе и постављена истраживачка питања, а кандидаткиња је такође изнела препоруке за даља истраживања.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертација Теодоре Младеновић представља оригиналан научни допринос у области археозоологије и археологије средњег века, што се може закључити на основу мултидисциплинарног приступа и сложености метода, које су коришћене да би се дошло до одговора на постављена истраживачка питања, као и на основу постигнутих резултата истраживања. Ово је први рад у коме се на основу анализе фаунистичких остатака долази до података, који су значајни за интерпретацију економије насеља у југозападном Банату у пуном средњем веку.

Студија Теодоре Младеновић показала је да стратегија експлоатације животиња у југозападном Банату у периоду од 11. до средине 13. века била усмерена ка гајењу домаћих животиња, пре свега говечета, али и свиња, оваца, коза, еквида и живине, док су лов и риболов имали споредну улогу. Установљено је да током средњег века на испитиваном подручју долази до промена у начину гајења животиња, које се огледа кроз значајно смањење величине животиња у односу на касноантички период, што је нарочито изражено у случају домаћег говечета. Иако су резултати ове студије показали доста сличности у улози животиња у економији испитиваних насеља, специфичности археофауналног скупа из утврђења у Дупљаји указују на могућност снабдевања додатном количином меса овог утврђења, док се већи удео дивљачи и риба у збирци из Дупљаје у односу на рурална насеља у дисертацији повезује са статусом утврђења у Дупљаји, за које се претпоставља да је био административни центар шире области. Дисертација Теодоре Младеновић значајно је допринела разумевању улоге животиња у економији појединачних насеља у југозападном Банату током пуног средњег века, али и бољем разумевању економских пракси на читавом подручју Баната, као и централне и југоисточне Европе током средњег века.

Закључак

Приликом израде докторске дисертације Теодора Младеновић узела је у разматрање сва релевантна научна сазнања о економији насеља из периода од 11. до средине 13. века на простору југозападног Баната. Примењена методологија истраживања, адекватан аналитички узорак, велики број података организованих у табеле и дијаграме, као и вешто интерпретирање резултата спроведених анализа довели су до значајних научних сазнања о теми, која је била фокус истраживања ове докторске дисертације. На основу изложеног, велико нам је задовољство да Већу предложимо да кандидату Теодори Младеновић одобри усмену одбрану докторске дисертације *Економија насеља од 11. до средине 13. века у југозападном Банату: археозоолошки приступ.*

У Београду, 19.05.2022.

КОМИСИЈА У САСТАВУ

проф. др Перица Шпехар,
Филозофски факултет, Универзитет у
Београду

доц. др Дејан Радичевић
Филозофски факултет, Универзитет у
Београду

др Ивана Живаљевић,
Институт Биосенс, Универзитет у Новом
Саду